

M-s. 201
2

294.

3

ANGELORVM HVMANITAS

A D

DIEM FESTVM MICHAELIS

PIE CELEBRANDVM

I N

ACADEMIA IVLIA CAROLINA

A · I · S · MDCCLXVI

P · P

HELMSTADI

EXIT DE OFFICINA SCHNORRIÆ

ACAD' A TYPIS

ANSTORVM HVMANITAS

A D

DIEM FESTVM MICHAELIS

PER CELEBRANDVM

I N

ACADEMIA SVB CAROLINA

A. I. S. MDCCXXVI

P. P.

HEIMSTADT

EXIT DE OFFICINA SCHEERER

AGAT A TYPIS

PRORECTOR ET SENATVS
ACADEMIAE
IVLIAE CAROLINAE

S. D. P.
CIVIBVS SVIS HVMANISSIMIS

In doctrinae sanctioris isto loco, qui de angelis tractat, in vtramque partem, quae mentis humanae peruersa est indoles, aberrari, Ciues veritatis amatissimi, videmus. Fuere iam olim, atque etiam nunc sunt, qui vltra scripturam sacram, quam solam super hoc argumento ducem sequi debebant, sapiunt, atque ex ingenio suo de diuinis his legatis, quasi ab illorum secretis fuissent consiliis, commentarios scribunt. Fingunt, nescio quae, illorum nomina, virtutes, gradus, hierarchias, ordines, munera, formas, figuras, corpora, linguas, emanationes, propagationes, visiones, multitudines, transmutationes, cultum, et sexcenta alia, quae omnia purior et diuinior fides vel omnino, vel rutilius saltem ignorat. Reuocemus nobis tantum in memoriam, quae Iudaei, interque hos Esseni potissimum, Gnostici, Patrum quidam, Muhamedani, Scholastici, atque Romana ecclesia de angelis praecipunt, vt, quam vere haec a nobis dicantur, sentiantur. Sed cogitet for-

IV. PROLECTOR ET SENATOR

san aliquis, leuioris momenti hanc esse ingenii humani aberrationem, neque magna inde doctrinae sanctioris metuenda esse damna, aut pericula: cum quae in sacris literis de angelis praecipiantur, his additamentis non negentur, sed illustrentur potius. At longe aliter sentier, cum d. PAVLLVM eiusmodi ingenii male feriatu lusus et nugae angelorum cultum dicere, meminerit, a quo sedulo sibi cauer, qui pleno dei timore et cultu incedit. Ita vero hortatur: μηδεις υμᾶς καταβραβεύτω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ὉΡΗΣΚΕΙΑ. ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ, ἃ μὴ εἴρακεν ἐμβατεύων, εἰκὴ φυσίζμενος ὑπὸ τῆ κοῆς τῆς σαρκὸς αὐτῆ, nemo vobis praemium intercipiat, in modestia ANGE-LORVMQVE CVLTV sibi placens, IN IIS, QVAE NON DIDICIT, SESE IACTANS, sua humana mente temere tumens. Brabeum, cuius interceptionem praemonet apostolus, ista christianorum erat libertas, qua tum cultus Leuitici iugo, tum humanarum caerimonia-rum et superstitionis vinculis prorsus sunt liberati. His denuo subiugabantur ab iis, qui tunc temporis simulata modestia, qua non audere, deum statim accedere, sed ad angelos preces deferre, ad deum deferendas, videri volebant, θεησκείαν τῶν ἀγγέλων, tamquam εἰσελοθεησκείαν vers. 23, angelorum cultum arbitrarium sponte praetexebant. Hanc angelos colendi rationem ita describit, ἃ μὴ εἴρακεν ἐμβατεύων, quae non didicit, iactat: εἴρακεν pro μεράθηνε etiam Ioan. VIII, 38. legitur, et ἐμβατεύων a tragicis cothurnis, in quibus sublimes incedunt, iactare, ostentare significat. Notantur igitur ab apostolo isti circulatores, qui ius sibi faciunt, de incognitis loquendi, et quae omnino nesciunt, illorum scientiam iactandi. Eiusmodi sane sunt, quae de angelis docent, quos supra nominauimus. Cum enim sacer codex haec omnia taceat, vnde tamen omnis angelorum cognitio haurien-

Coloss. II, 18.



da est, neque experientia magistra illa addisci possint, quam abscondita, immo prorsus incognita ostentent, facile intelligitur. Volunt scilicet eiusmodi doctores ultra alios sapere, *εὐκὴ Φυσίμενοι ὑπὸ τῆ νόδῃ τῆς σαρκὸς ἀνταῶν, temere sua humana mente tumentes.* Nōs τῆς σαρκὸς cognitionem humanam indicat, non diuinitus reuelaram, ita vt *σαῶξ* hoc loco, vt alibi, non sensus solum et affectus humanos s. brurum appetitum, quod Sociniani volunt, sed omnem hominis deprauatam naturam, atque adeo intelligentiam quoque, s. vt cum philosophis loquamur, superiores et inferiores animi facultates deprauatas significet. Quomodo enim τῆ σαρκὸς seu solis sensibus *ῥῶν*, superiorem intelligendi virtutem attribueret potuisset? Praeterea cum legimus, huic *carni* opponi *spiritum*, seu istas in homine agendi facultates et propensiones, quae ex fide in I. C. oriuntur, et Spiritu dei, fideles inhabitanti, qui tamquam a spiritu hominis s. ratione distinctus Rom. VIII, 16. repraesentatur, efficiuntur: magis adhuc, quid *ῥῶς σαρκὸς* significet, intelligitur. Sic qui christianorum fidem commentis carnis suae inquinant, ultra humanitatem sapere sibi videntur, aliosque prae se spernunt. Tument, vento suo inflati scilicet. Nolumus altius inquirere, quos haereticos, Essenos an Gnosticos, PAVLIVS fugiendos significauerit, quod ab hoc loco nimis videtur remotum, sed id saltem obseruabimus, qui de angelis plura, quam quae S. S. docet, aliis tradunt, illos τῆς θεσηκείας τῶν ἀγγέλων culpam sibi

A 3

con-

2 Vid. IOAN. CRELLII Comm. in I. Cor. II, 14. et IO. LVD. VOLZOGENII in epist. Iudae. v. 19. in Biblioth. Fratr. Polonorum Tom. III et V. Non vt in philosophia, sic quoque in sacris litteris, *caro* et *spiritus*

inferiores et superiores animi facultates significant. Qui verba scripturae ita tortuose explicant, si demum philosophia abutuntur, non qui ad errores depellendos illam in subsidium vocant.



contrahere. Haec vero maior est, quam forsitan videri posset. Cogitemus saltim, religionis hostibus et cauillatoribus his visis et nugis, quae tamen religionis capita iactantur, arma subministrari, quibus diuiniorem disciplinam impugnant. Qui cum, pro ea, qua sunt sagacitate, nugae pro decretis diuinis pronuntiari, haberi que subodorantur, facile in eam ingrediuntur sententiam, quam et aliis persuadent, vniuersam religionem humani esse ingenii, opusque crassis et abiectis animis, quibus facile imponatur, accommodatum.

Enascitur hinc altera in loco hoc aberratio, quae nostram illius scientiam nimis angustis definit limitibus. Tacebo ἀγγελολάτρεις veteres, Sadducaeos, qui illos prorsus negabant, atque adeo, nullam eorum esse scientiam, aiebant, cum ad hanc aberrantium classem minus bene referri possint; neque *naturalistas* commemorabo, qui, negata omni reuelatione diuina miraculosa, non possunt angelorum scientiam non negare: sed quosdam tantum in medium proferam, qui aliis de causis loco huic satis plano et aperto suas tenebras obducere student. Sistunt se nobis primi, qui, vt, quantum possunt, huic doctrinae detrahant, omnes vel plurimos saltim S·S· locos, vnde angelorum natura cognosci potest, sua interpretatione in alienum prorsus sensum detorquent, inde vt omnis angelorum mentio euanescat. Mentem nostram vberius vt explicemus, rem exemplo clariorem reddere iuuabit. Angelos a munere suo מלאכי legatos, nuntios appellari, in vulgus notum est. Cum vero omnes res creatae a deo, tamquam legati, certis vsibus et muneribus adhibeantur, fit inde, vt praeter angelos aliis quoque rebus creatis nomen מלאכי attribuat. Qui igitur prodigiorum, in mundo factorum

rum, numerum pro systemate suo minuere operam dant, hi impropria nominis אֲנֹכִי significatione, quae angelis subtrahunt, in alias res creatas transferunt, cum tamen angeli naturae cursus partem non minus atque aliae res constituent: quo fit, vt huic doctrinae lucem suam subducant. Hac ratione clades Assyriorum prodigiosa, quae angelo Iehouae attribuitur⁴, vehementissima tempestate accidisse, dicitur⁵: quasi tempestas, quae vna nocte centum octoginta quinque hominum millia occidit, maius miraculum non foret, quam angeli, qui illos interficit, prodigium; atque in tanta strage ac tempestate mane tandem surgere potuisset, vt ad hos resurgendos definite narratur. Neque obstat, vatem in describenda hac Assyriorum strage ignis et sulphurei torrentis imaginem repraesentare⁶. Quis enim nescit, stilum propheticum et poeticum figuris et translationibus distingui? Et, quaeso, quatenam ista foret hermeneutica sacra, quae vatum verba proprie, historicorum vero improprie accipienda esse, praeceperet, quod tamen fit, si, quae apud historicum angelo dei, igni apud vatem, attribuuntur, non de angelo, sed de tempestate dici, nobis persuadere voluerint. Haec si interpretandi ratio, quae certe non cum ratione fit, inualesceret, non omnis solum angelorum doctrina periret, sed de pluribus fidei christianae locis et quaestionibus actum omnino foret. Apertius alii, de angelis parum nobis constare, eaque minoris esse euidetiae, professi sunt. Auctor *cogitationum nouarum de primo et secundo Adamo, angelorum*, inquit, *conditio, functiones et leges ipsis a deo latae nobis tam clare non sunt reuelatae, ac quidem ea, quae genus humanum concernunt. At vero sint illae minoris omnino euidetiae, de rebus ta-*

men

⁴ 2 Reg. XVIII, 35.

⁵ Vid. IAC. SAVRIN *Betrachtungen vber die Begebenheiten*

der alten und neuen Testaments,
die 13 Betr. des 2 Th. S. 55.
6 Ies. XXX, 30. 31. 33.

men nostris — certius nobis datum est iudicare. Magnis scilicet, quas ipse non diffitetur, difficultatibus premebatur, locum de angelis textili suo intexendi, cum in ista palæstra versaretur, ut vniuersam theologiam dogmaticam sub allegoria primi et secundi Adami traderet, quam decretis suis erroneis apprime accommodauerat. Mirum hominis consilium, qui dogmaticum non ἀλλυγοεῖν cogitare debuisset, allegoriamque, qua S. S. ad illustrationem sapientissime vitur^s, totius theologiae systemati condendo ineptam esse. Quot, sodes, systemata effingi possent, si ex singulis S. S. allegoriis illa quis exstrueret! Angelis vero cum in hac allegoria plane nullus relinquebatur locus, minorem huic doctrinae euidentiā, minorem ambitum pro arbitrio dabat: quo vero id iure factum sit, dogmaticorum nostrorum scripta declarant, in quibus huius quaestionis vbertatem atque euidentiā non desiderabis. Eadem via incedebat BALTHAS. BEKKER, qui cum Iudaeos quosuis aegrotos δαιμονιζομένους appellasse diceret, omnem corporis obsessionem a diabolo factam, negabat, ipsumque Christum hac quoque loquendi formula vsum putabat. Qui cum satis a nostratibus refutatus sit, obsessione corporali argumentis firmissimis comprobata¹⁰, quaero saltim ex eiusmodi interpretibus: cur Iudaei aegrotos δαιμονιζομένους dixerint? Respondebunt, audio, quorum morborum causam ignorabant, illos daemone tribuebant, quod ab Iudaeis ad gentiles transisse legimus. Inde vero concludo: fuit ergo communis sententia, daemones in hominum corpora operari, quae, nisi

7 Publicauit SAM. CRELLIUS
Amst. 1700. §. Verba haec leguntur praefat. p. II.
8 Rom. V, 12-21. I Cor. XV, 22.
9 In libro, qui inscribitur: die bezauberte welt. Amst. 1693. 4.

lib. II. c. XXVII. §. 3 sequ.
10 Praeter theologos dogmaticos legi hac de re vititer potest MOSHEMIS in not. ad Cudw. Syst. intell. p. 859, sequ.

nisi id factum aliunde constitisset, omni fundamento destitueretur. Cumque ipse Christus hanc sententiam sermonibus suis falsam aut erroneam numquam pronuntiauerit, sed potius confirmauerit: ipse Christus eiusque apostoli errorem disseminassent, si obsessio corporalis illis foret adnumeranda.

In his mentis humanae aberrationibus eo maior diligentia adhibenda est, ne via recta, quae est inter has deuias media, depellamur, in qua ducem non sequimur nisi litteras sacras, neque alia de angelis pronuntiata vera iudicamus, quam inde satis comprobata. Non quidem in hac quaestione opus est, ut, quae docentur super hoc argumento, singula nominatim atque expressis sacrarum litterarum verbis tradantur. Hominibus enim ratione praeditis cum illae datae sint, quae ex illarum decretis, recta via inter se colligatis, rationis conclusione efficiuntur, eiusdem sunt veritatis, euidetiae, roboris, auctoritatisque, atque ea, quae claris verbis de angelis proponuntur. Miramur sane tortuosa illorum ingenia, qui S. S. honorem praefati omnia ad dogmaticorum errores ablegant, quae non iisdem verbis in sacris litteris leguntur: cum tamen cogitare debuissent, quae ex illarum principiis recta ratione colliguntur, itidem inde satis certo cognosci. Sub reuerentiae igitur specie ipsam S. L. auctoritatem minuunt, ac laedunt. Ne simus ita iniurii in deum optimum, maximum, tantorum beneficiorum auctorem, quae sacris litteris debemus: sed, quae pro summa sua sapientia de angelis nobiscum communicauit, grati illis adnumerantes, maxima attentione, meditatione et applicatione prosequamur. Non erit inter vos, Ciues humanissimi, quod certissime nobis persuademus, qui magna beneficia atque emolumenta, ex doctrina hac diuinitus nobis reuelata in nos redundantia, ignoret, aut neget. Licet enim ad salutem nostram ita non faciat, ut absque illa nulla locum habere possit: tota tamen salutis

X

oeconomia aequae ac mundi gubernatio clariorem inde lucem haurit. Quanta apud nos inde gloriae diuinae fit accessio, si angelos, deum celebrantes, nouimus. Quanta mundi πνευματικῆς varietas inde enascitur, si praeter humanas alias quoque mentes eius esse incolas, legimus. Quot prouidentiae diuinae, qua mundus regitur, dubii aut difficiles actus hac via et doctrina sapientissime ac facillime explicantur. Quantum illa ad summam I. C. supra omnes angelos collocati, naturam, dignitatem et auctoritatem plenius perspiciendam confert. Quot in ipsa salutis per I. C. partae oeconomia angelorum fuere partes, quas ingenti damno nostro prorsus ignoraremus. Quanta futuri atque aeterni gaudii pars, ex angelorum familiaritate oriunda, in occulto lateret, et quam egregia virtutis ac sapientiae imagine, deumque celebrandi voluntatis maximo momento destitueretur.

His igitur, pluribusque diuinis beneficiis incitati, Ciues optimi, agite, nobiscum inquirete in angelorum virtutem, quae etsi nominatim in sacris litteris ipsis non tribuatur, satis tamen inde firmis argumentis concluditur. Ex tot aliis dotibus, quas vobis ad intuendum praesentare potuissimus, angelorum humanitatem feligimus, quod hanc virtutem rariorem inter ipsos homines in dies fieri, pro dolor videmus, vos vt ad hunc hominis liberalis adfectum eo magis excitemus, vel potius humanos iam in illo confirmemus. Ita vero hoc argumentum tractabimus, vt priori parte hanc angelorum humanitatem probemus, posteriori vero humanitatis imaginem sic contemplemur, vt animos nostros ad illam conformemus. Faxit deus feliciter.

Antequam ad argumenti probationem accedimus, opus erit, vt humanitatis notionem paucis explicemus, ne de re dubia et ambigua loqui videamur. Nos humanitatem nunc dicimus, quam graeci φιλανθρωπίαν appellant, amorem hominum s. quo homines complectimur.

P. L. A.

PLATO, teste DIOGENE LAERTIO **, humanitatis triplicem statuit esse formam, τῆς Φιλανθρωπίας εἶδη τρεῖς· ἐν μὲν διὰ τῆς προσηγορίας γινόμενον, ὅσον ἐν οἷς τινὲς τὸν ἐν-
 τυχόντα πάντα προσαγορεύουσι, καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλλόντες
 χαιρετίζουσιν· ἄλλο εἶδος, ἔστιν τις βοηθητικός ἢ παντὶ τῷ ἀ-
 τυχοῦντι· ἕτερον εἶδος ἐστὶ τῆς Φιλανθρωπίας, ἐν ᾧ τινὲς φιλο-
 δεῖπνισαὶ εἰσιν. τῆς δὲ αἰσ Φιλανθρωπίας τὸ μὲν ἐστὶ διὰ τῆ προσ-
 αγορεύουσα, τὸ δὲ διὰ τῆ εὐεργεσίαν, τὸ δὲ διὰ τῆ ἐσιῶν καὶ φι-
 λοςυνουσίαν, triplicem humanitatem inducit. *Quamdam enim compellatione fieri, ut cum forte obviam quemque humaniter quis salutatur, et dextram porrigens, comiter excipit. Aliam esse eius speciem, cum quis adstrictis opem clementer impendit. Tertium eius genus, quo convivia inter se homines celebrant. Aut igitur salutationis officio, aut ope et auxilio, aut convivio, frequentique congressu consistere humanitatem.* Quae partitio manca admodum licet sit atque imperfecta, cum mille aliae Φιλανθρωπίας formae quotidie occurrant: viam tamen nobis monstrat, qua ad veram eius notionem, eamque superiorem ascendere mens debet, a singularibus generalia intelligenter fecerendo. Sic enim rationes nostras subducimus: cum in triplici hac humanitate animus conspiciatur, qui de alterius felicitate gaudeat; nos generatim hunc animi adfectum humanitatem appellamus.

Hominum amorem in angelis quoque conspicuum esse, sequitur nunc ut ex S. S. oraculis lectoribus nostris persuadeamus. Sunt vero illa eiusmodi, ex quibus facili ratione haec argumenta peti possunt, licet ipsius humanitatis nulla aperta fiat mentio. Ut via incedamus, ad quatuor illa ordines reducamus. Primus complectitur illos locos, qui generatim angelorum de hominum felicitate gaudium testantur, alter illorum laetitiam indicat, cum ex certissima pernicie homines euaferunt, tertius angelorum hominibus inferniendi studium nobis ob ocu-

los ponit, quartus denique angelos homines ab iniuriis custodire, significat. Singulorum ordinum cum plures sint loci, nos pro scriptionis angustia ex hac vbertate cuiusuis classis vnum saltem lectoribus nostris in memoriam reuocabimus, vt quae probanda sunt, luculenter inde intelligi possint.

Angelos de hominum felicitate maximo perfundi gaudio, testis est luculentissimus praeclara ista *δοξολογία*, quam in ipso I. C. natali omnis caelestium copiarum multitudo cum angelo nuntio concelebrauit. *Repente exstitit cum angelo σερατῆς ἀγαθῆς πλῆθος, deum laudantium et ita dicentium: gloria in supremis deo, et in terra pax, erga homines beneuolentia.*¹² Quanam, quaeso, caussa ad has dei laudes compellebantur caelestes copiae, quibus inter se certabant, et quasi abundabant? Apud animum scilicet repetebant innumera ista beneficia, quae in humanum genus ex Seruatore nascenti conferebantur. Mirabantur diuinam sapientiam, quae ex redemptionis opere tam luculenter apparebat. Venerabantur diuinam misericordiam, qua in gratiam cum deperditis hominibus redierat. Lactabantur pacem in terram reducem, suamque erga homines beneuolentiam publice testabantur. Putatisne, C. H. tanta angelos voluptate gestire potuisse, nisi maxima *Φιλανθρωπία* flagrarent? Beatissimi hi spiritus, in dei laudes facti, humani generis, in quo tot suae maiestatis vestigia posuerat, certissimam perniciem aeternam, ex peccato oriundam, vehementissime dolebant. Cum igitur ab hac I. C. orru homines liberos futuros mente praeuiderent, dolor in summam voluptatem transiit, qua humanissimi angeli tori cumulabantur. Neque intra se solum laetabantur, sed cum, quo vehementior est amor, eo magis erumpat, publice suum in homines adfectum humanissimum pronuntiabant, atque erotica quasi carmina dulcia et venusta cecinerunt, quae ab
omni

omni fraude et similitate eo magis sunt remota, quo magis purae hae atque intemeratae mentes omni labe carent.

Laetari angelos, cum, hominem perniciem suam effugisse, vident, locum habemus egregium, ipsius Christi testimonium, *ἔγω λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τῷ θεῷ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῶ μετανοῶντι*, ita, scitote, apud diuinos angelos laetitiam fieri ob unum fontem, qui ad frugem redeat.¹³ Hominis fontis commendationem, mentisque transmutationem, τὴν μετένοian, quae tum poenitentia tum fide in I. C. absoluitur, unicum esse remedium, quo ab interitu suo vindicatur, inter nos omnes constat. Quodsi igitur de ista angeli diuini lactantur humanos se nobis quam maxime sistunt. Miramur sane arctissimum, quod aulam caelestem hominesque intercedit, commercium, cum quae inter homines geruntur, cum caelestibus mentibus communicari statim, legimus. Si quis curiosius quaerat, qua id fieri ratione posse, nobis persuadeamus, huic satis est respondisse, ipsam rem dubio carere, tamen eius viam ignoremus ac rationem. Coniecturis non indulgebimus, deusne ipse in aula sua caelesti noua haec ex gratiae suae regno in terris nuntiet, an ipsi angeli nuntii sint, aut qua alia demum via hic nuntius perferatur: sed id saltem obseruabimus, hominis ad frugem reditum, rem attentione humana his temporibus vix dignam, immo cauillatorum, impiorumque ludibrio expositam, tanti in aula caelesti aestimari, vt vniuersam illam laetitia perfundat. Tantum animi caelestes, omnis malevolentiae, inuidentiae, odii, inimicitiae, aliorumque vitiorum expertes, a terrestribus, in hoc luto haesitantibus, seque alius sua culpa in has fordes immergentibus, distant. Felicem, qui inde se extricauerit.

B 3

Sin-

¹³ Luc. XV, 10.

XVIII

Singulare in angelis inesse hominibus inseruendi studium, explicitis verbis apostolus testatur, qui illos omnes *λεϊτεργῶν πνεύματα* spiritus ministros appellat, ad ministerium legatos, propter eos, qui salutem adepturi sunt. ¹⁴ Elegans sane est hominum imago, quae aeternae salutis nos heredes repraesentat. Neque temere id fieri arbitramur. In hoc enim quasi centro, vita hominum aeterna, omnia munera conspirant, quae angeli subeunt, quaeque ipsis sunt eo honorificentiora, quo maiori illis voluptate funguntur. Qui enim omnia sapientissime disponit ac gubernat deus, mundi arbiter, purgatissimas has mentes his legationibus non destinasset, nisi pro singulari, quo in homines feruntur, amore haec mandata exsecuturos, mente praevuidisset. In tanto igitur hominibus inseruendi studio quis humanitatem desiderabit, cum humanus dicendus est, qui, quantum potest, omnibus prodest, nocet nemini. Longum foret, hic loci singula recensere munera, quibus teste S. S. angeli in hominum ministerio funguntur. Id saltem monebimus, etsi ingens illorum multitudo, quibus et caelestem et terrestrem hominum felicitatem praestant, ex sacris litteris cognosci possit: longe tamen plura adhuc esse posse, quae, cum in hac vita a nobis ignorentur, futurae nostrae scientiae magnam pollicentur lucem atque vbertatem, ut diuinam *πρόνοιαν* melius intelligere, multaque explicare possimus, quae profunda adhuc nocte nobis teguntur. Caueant ergo sibi impietatis ministri, fidei nostrae hostes, ne audacter profus negent, quae nec sensibus nec ratione sola duce cognoscere possunt: id quod in rebus ad hanc vitam pertinentibus inconsiderate iam fieri, fatendum est.

Tandem ex custodia, qua homines liberaliter aduersus quasuis iniurias muniunt, singularis illorum *φιλοφροσύνη*

14 Ebr. I, 14.

na conspicitur. Elegans eius descriptio legitur apud DAVIDEM, *de te suis mandabit angelis, ut te, quocumque perges, tueantur: qui te manibus sustineant, ne pedem ad lapides offendas* ¹⁵. Pertinet quidem haec custodia vniuersim ad illa munera, quibus hominum saluti inseruiunt: potest tamen vt distincta illorum forma separati quoque illorum humanitatem significare. Quod si cogitamus, quot et quanta pericula hominem ab ineunte aetate per totam vitam circumstant, quae vel ipse ignorat, vel amoliri certo nequit, et tamen feliciter effugit: de praesidiis angelorum quo minus dubitemus, facile adducimur. Neque ipse diabolus illa vel ignorauit, vel negare ausus est; sed pro sua tantum malitia sinistre illis vsus IESVM tentauit: a quo tamen iisdem armis, Marte sacro, fortiter repulsus est ¹⁶. Nos, C. H. his custodiibus a tot periculis tuti, ingens veneremur beneficium, quod deo acceptum ferimus, sicque nos geramus semper, vt illis numquam nos indignos reddamus. Mente iam ista praecipiamus gaudia, quae olim nos expectant, cum ex consuetudine hac angelica pro futura nostra conditione maiora adhuc percipiemus commoda, maiorem voluptatem.

Satis superque, credo, vobis iam persuasum erit, inter angelicas virtutes humanitatem vel in primis numerandam esse. Enimvero quorsum haec a nobis disputata sint, vt cognoscatis, iuuabit iam ex iis, quae hactenus diximus, humanitatis imaginem exprimere, vobisque ad intuemdum aequae atque imitandum proponere, quae cum ab angelis capiatur, eo erit pulchrior, quo hominibus hi spiritus sunt praestantiores. Mentita enim est hominum virtuositas imaginis huius quemdam colorem fucos, sordesque asperit, quae pari modo fugiendae sunt. Nos primas eius lineas dabimus, quas pictores pro sua peritia coloribus atque umbra distinguant, ichnographo-

15 Pf. XCI, II. 12.

16 Matth. III, 6. Luc. III, 10.

rumque more vestigium describimus, in quo totum opus infistat.

In omnem humanitatem, illam praesertim, quae hominibus inest, magna naturae, artis ac gratiae vis est. Humanus et nascitur et fit. Fit arte ac gratia Spiritus sancti. Naturae cum hanc virtutem dicimus esse doctorem, non illam solum hominis naturae consentaneam, sed id quoque volumus, inesse in homine statim ab eius nascentis ortu instinctum quemdam aut impulsum, sui generis alios amandi, illisque se delectandi. Comprobabimus rem, quam experiundo optime didicimus, testimoniis veterum philosophorum, naturae peritissimorum. CICERO, princeps philosophus Romanus, eadem, inquit, natura vi rationis hominem conciliat homini et ad orationis et ad vitae societatem: ingeneratque praecipuum quendam amorem.¹⁷ Fuit proprium philosophorum verbum in hac re conciliare i. e. amicum reddere. Ita SENECA conciliari hominem sibi, et ea parte sibi carum esse, quae homo est.¹⁸ Idem quoque toties inculcat M' ANTONI-NVS ἐν τοῖς εἰς ἑαυτὸν, homines esse φίλοι φίλος natura amicos.¹⁹ Et quid opus est pluribus testibus in re, quam quotidie in infantibus pusionibus videmus, quos miro inter se flagrare amore, toties laetamur. Non negamus, corporis habitum multum in hac re valere, qui ad naturae dotes non minus pertinet, cum hunc instinctum habitum animi innatum dicimus. Quo enim corpora sunt teneriora, nervis suis adstrictiora, mobilia, summatim ad sentiendum aptiora, eo maior erit huius impulsus atque inflatus divini vis ac sensus. Est quidem ille in tenerrimis animis obscurus, et summatim tantum sentitur: cum annis vero magis fit dilucidus, distinctus atque expressus. Videamus igitur, quomodo arte ac ratione

¹⁷ de Offic. L. I. c. 4.

¹⁸ Epist. CXXI.

¹⁹ Vid. L. VI. et X cum egregio

Commentario THOM. GATAKERI edit. Lond. 1707. 4.

tione amplificetur atque emendetur. Eruditione id quam maxime fieri, veteres *humanitatis* voce significarunt. Locus velut classicus hac de re legitur apud GELLIVM, qui dignus est, quem totum exscribam.²⁰ *Qui verba latina fecerunt, quique his probe vsi sunt, humanitatem non id esse voluerunt, quod vulgus existimat, quodque a graecis Πανδημοτία dicitur, et significat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnes homines promiscuam*²¹: sed *humanitatem appellauerunt id propemodum, quod graeci παιδείαν vocant, nos eruditionem institutionemque in bonas artes dicimus: quas qui sinceriter capiunt appetuntque, hi sunt vel maxime humanissimi, huius enim scientiae cura et disciplina ex vniuersis animantibus vni homini data est; ideoque humanitas appellata est.* Complectebatur haec appellatio non linguarum modo studia, quatenus inepte illa ab ipsis rebus vulgus seiungit, sed omnem doctrinam philosophiae, historiarum, matheos etc. Vniuersim igitur litterarum studia nomine humanitatis appellabantur, quia litterarum solus homo capax est, et humanam naturam h. e. ingenium, mentem, animum moresque litterae expoliunt, vt tamquam magis homines simus, et eo latius a brutis seiungamur, vnde animi cultus *humanitatis* *cibus* appellatur²². Ducitur praeterea homo natura sua sciendi cupiditate, eumque adeo vel maxime litterae decet. Deinde liberalis educatio, quae artibus liberalibus plurimum debet, vt humanus adolescat, multum facit. In illa non tam praeceptis opus est, quam exemplis, quorum ad impellendum animum maxima est potestas. Cum vero, qui debebant esse humanissimi, eruditi et liberaliter educati, non semper tales inueniantur, gratiae quo-

C

²⁰ Noct. Att. L. XIII, 16.

²¹ Fallitur hic GELLIVS, cum apud Latinos nomen humanitatis hanc etiam potestatem habeat. v. Clauis Ciceroniana

cel. 10' AVG' ERNESTI in Ind. Latin. sub voce *Humanitas*. ed. II. Halae 1757. 8.

²² apud CICERONEM de Fin. V, 19.

XVIII

quoque opus esse hanc *Φιλανθρωπίαν* supra diximus. Gratiā intelligimus istam animi, a spiritu sancto verbo diuino emendati, nouam indolem, quae non ex ratione pristino suo robori restituta, (quae in sanctum ex plebe profecto non cadit) sed ex fide in I. C. (quae non est ista ratio robori pristino suo restituta) profecta, omnem vitam sanctam efficit. Quae cum omnes christiani hominis virtutes illustret, amplificet, corroboretque, humanitari tanto plus tribuit, quo amabiliore homines in redemptionis opere sistit. Sed ne humanitatis incunabulis diutius, quam fas est, immoremur: quibus illa qualitibus, animi sensibus, verbis atque actionibus se exserat, agite, consideremus. Id nobis fundamenti loco sumere licebit, humanum alterius salute vehementer delectari, ut quo animo adfectus sit, penitus intelligi possit. Amicum ergo animum gerit aduersus singulos homines, quos tamquam se ipsum amat. Tantum igitur abest, ut sit *μισοφθωπος* *hominum osor*, potius ut ex consuetudine cum hominibus maximam capiat semper voluptatem. Facilem videmus, comem et affabilem. Socialiter uiuit, deumque homines animalia socialia esse uoluisse, cogitat. Quae cum debeant esse, sedulo ab omnibus istis vitiis abstinet, quibus humana societas turbatur: quin potius, quantum potest, ut et alii sociales sint, operam dabit. Verum enim uero verbis amorem significasse nondum humanitatem constituit, sed actionibus illa testanda est. Qui alterum amat, ut eius salute delectari possit, id sibi datum existimabit, ut illi, quantum in se est, studeat, eius curam gerat, de illa prospiciat, eamque ab omni iniuria tueatur. Numquam igitur alteri sua officia denegabit, succumbenti succurret, atque opem feret. Ex aliorum calamitate dolorem animo suscipiet, atque adeo se illis misericordem praestabit. Aequabilis omnibus erit, cum laetis laetus, tristis cum tristibus. Quod si alios in uita ruere videat, mitem se praebit monitorem, redeuntibus uero ad sanio rem mentem.

tem

tem applaudet. Placabilis erit, et mansuetus. Aequus praeterea in malis ferendis semper cogitabit, se esse hominem, nihilque humani a se alienum. Cuius erit beneficis, omnibusque salutaris. Quas in republica suscepit partes administrandas, in his strenuum, fidum adque indefessum se declarabit, et quantum ab homine in humanam societatem proficisci potest officii atque emolumenti, id omne a se iure expectari, sibi persuadebit. Damna et calamitates, quas aliis impendere sentit, quantum in ipso est, discutiet ac depellet, malaque conuerrere ad salutem studebit. Mores ostendet ciuiles et compositos, neque austeros aut rigidos, quos alii imitentur. Neque, quod nostris diebus fit, humanitatem in deliciis quibusdam et elegancia a molli-
tie non abhorrenti, ponet, aut delinimenta vitiorum cum imperitis humanitatem vocabit. Meliora edoctus humanitatem fugiet vicinam vitii, inuicem qualiacumque laudandi, tum indecoram tum studiorum perniciosissimam hostem. Verbis blandis et speciosis humanitatem non mentietur, neque alios humanos statim habebit, hanc humanitatis speciem praebentes. Humanos alios ex animi sensis, non ex verbis, et quo plus habent religionis, eo iudicabit humaniores. Ut paucis complectamur omnia, humanitatis studiosus exemplum dei humanissimi, angelorumque humaniorum semper sibi ob oculos ponet, in quod intueatur, vnde discat, et ad quod suam humanitatem componat.

Primis tantum lineis humanitatem designatam videtis, C. H. quae cum vobis, humanitatis sensu iam imbutis, publice proponantur, ex scriptio-
nis consilio sufficiunt. Sic enim habeatis, optimi Cives, has scripturas, quibus pro officii ratione ac fide dies christianorum festos vobis indicimus, ea mente a nobis proponi, eo consilio, vestros animos ut ad pietatis et religionis sensum excitemus, excitatosque plenius alamus. Materiam idcirco feligendam putamus, non quae vos ad aliena deflectat, aut a sacrarum litterarum lectione, his diebus in
pri-

primis accommodata ac necessaria, ad humana scripta conuertat, in quibus saepe sanioris mentis aut pietatis parum inest, neque talem, quae varia doctrina mentem quidem instruit, animum vero negligit, aut, a quibus tamen his diebus vacare debebatis, vestra litterarum studia vel pascit, vel postulat: sed eam, quae vos deuotione impleat, vestramque pietatem ardentiore reddat, intentioremque. Dies instat festus Michaelis, a saeculo sexto vel quinto exeunte in christianorum coetibus peractus, ad cuius piam celebrationem hoc, quidquid est, scriptiunculae in Academia nostra publice proponimus. Profecto, cui salus hominum aeterna curae, cordique est, nihil magis his diebus necessarium esse putabit, quam ut quauis occasione hominum pietas acuatur, intendatur et confirmetur. In tot enim purioris doctrinae cauillationibus, religionique infensissimorum tanta impunitate, qui aliter fieri potest, quam ut vera pietas frigeat, immo prorsus exspiret. Aedificium, firmo fundamento destitutum, sponte corrui: ita quoque pietas, erroribus superstructa, non vero puriori doctrinae, fucus est et species quaedam, quae cum erroribus simul euanescit. Videtur, neque est. Cum vos, C. H. ab his erroribus tutos esse volumus, atque optamus, nihil magis in votis habemus, quam ut hunc diem festum sic peragatis, pietas vestra nouum ut robur accipiat. Quod si, quae de angelorum humanitate praefati sumus, pia meditatione prosequemini, habebit sane pietas vestra, in quo se exercent, quo amplificetur et nutriatur. Atque utinam hunc effectum exhibeat nostra disputatio, quae, quo melius a vobis in rem et salutem vestram conuertetur, eo erit fini suo, consilioque nostro accommodatior, adeoque praestantior. P. P. in Academia Iulia Carolina

Pridie Festi Michaelis A. I. S. MDCCLXVI



AB: 153990

ULB Halle 3
004 327 640

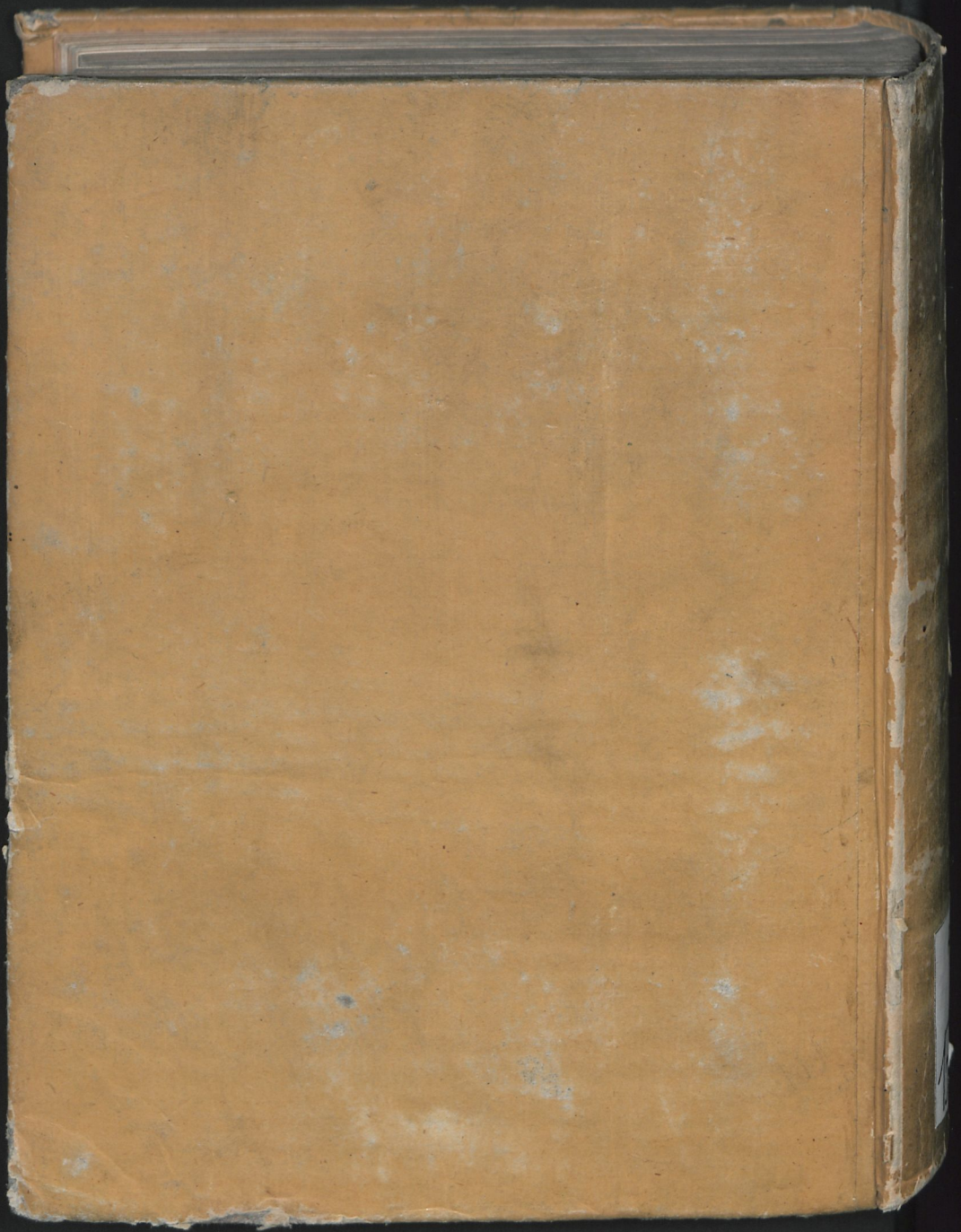


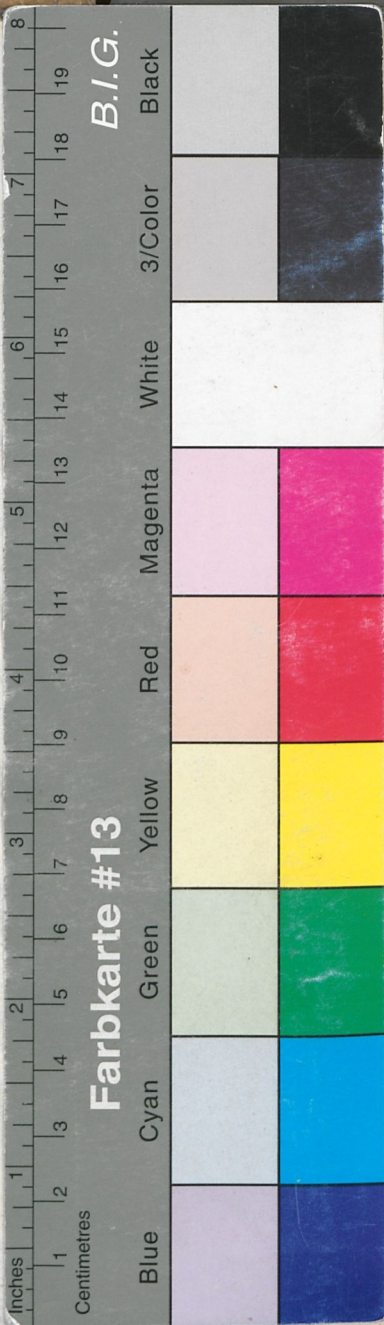
sb.

v. 18

R







ELORVM HVMANITAS

A D

M FESTVM MICHAELIS

PIE CELEBRANDVM

I N

EMIA IVLIA CAROLINA

A · I · S · MDCCLXVI

P · P

HELMSTAD I

XIT DE OFFICINA SCHNORRIAE

ACAD' A TYPIS